

Jan Bystrý, muž dnes stejně velebený u nás jako nenáviděný, narodil se ve větším venkovském městě jako synek zámožného místního knihkupce a pokrokového občana. Nestává se často, aby pámbu dal rozum tomu, komu dal peníze; stane-li se to však přece, je tato zdánlivá mesaliance k velkému obecnému prospěchu. Jan, předurčený, aby převzal obchod po svém otci, nemohl se lépe naroditi. Bystrý sen. byl zkrátka osvícený muž a otec prozřetelný a laskavý, takže Bystrý jun. měl mládí nejen krásné, nýbrž i účelné. Vychodil škol právě jen tolik, kolik jich bylo nutno pro jeho povolání; jako dobrý praktik doma v obchodě i venku v životě veřejném a jako člověk sloužící „od piky“ neměl jeho otec valné důvěry k tzv. akademickému vzdělání. Zato poskytl svému synu veškeru volnost a možnost, aby se prokousal knihami k samostatnému úsudku a k vlastním pojmům o dobrém a krásném. Když mu bylo dvacet let, vydal mu dokonce knížku veršů, jež prozrazovaly však více vkusu než talentu. Učinil to s úsměvem poněkud ironickým, ale bez námitek a otcovských napomenutí. Zanedlouho poté vyhnal jej však do světa, z něhož vrátil se mladý muž až takměř k smrtelné posteli otcově.

Poznal jsem jej v Praze po jeho návratu z ciziny. Dalo se s ním velmi dobře mluvit o všech věcech, které mne zajímaly. Byl vtipný, měl rozhled, neměl téměř předsudků. Byl také pozitivista a rozechříval se jaksi na studeno. Ale jedna věc zarazila mne trochu u něho. Několika slovy jde těžko říci, co to bylo. Zdálo se mi však, jako by při každém úsudku — mluvili jsme ovšem hlavně o věcech literárních a uměleckých — vycházel z hlediska obchodního, a dotýká se estetických kritérií jen mimochodem, dospíval k závěru opět zcela po obchodnicku střízlivému. Zvykl jsem si však na tuto svéráznost jeho myšlení, jež bylo nicméně prosto všeho kramářství, počal jsem se zajímati o metodu jeho ducha a zalíbila se mi nakonec, neboť bylo mi vždy dáti mu za pravdu.

„Pro mne existují toliko nové směry,“ říkával s jistou
 ledabylostí a provokativní, jak se mi zdálo (neprávem
 však, jak dnes vidím), příkrostiti, když jsme spolu seděli
 večer v hostinci trochu déle. „Lidé, kteří píší nebo malují
 dvacet let stále totéž, a všichni ti ostatní výrobci limonád 5
 pro salóny uzenářů a čekárny zubních lékařů jsou dobří
 právě jen pro ty duševní lenochy, kteří obchodují s kniha-
 mi a obrazy, poněvadž neobchodují se svíčkami nebo
 s gumovým zbožím. Počkejte jen, drahý pane, až já začnu!
 Všecko, čeho k tomu potřebuji, mám již; vlast dá mi jen 10
 čtenáře. Myslíte, že se již nečte? Čte se, pane. Stále se čte.
 Mnoho se čte. A to je hlavní věc. Ať se čte cokoliv, to je
 vedlejší. Jakmile jest jisto, že se čte, bude již mou věcí, aby
 se četlo to, co já chci. Moji páni kolegové — mluvím o nich
 takto, ač jsem teprve příručím svého otce, ale to nebude 15
 trvat věčně — domnívají se, že je nutno vydávati jen to, co
 je zvykem kupovati — anebo také nekupovati (proto máme
 u nás ty pěkné mravy s „prémii“ a „sníženými cenami“,
 nesolidní hanebnost!). Ale kdyby tohle si mysleli všichni
 obchodníci a výrobci, zastavil by se hospodářský život. 20
 Zde je však vítězem ten, kdo svou novinku vnutí národu,
 bez ohledu k tomu, nač národ je zvyklý. Národ zvykne si
 na vše, co se mu obratně vylíčí jako samozřejmost. Doká-
 zati to, toť vše a věc talentu a svatého ducha. A po jedné
 novince druhou, třetí. Připoutati k sobě dav a nepone- 25
 chati mu času, aby se mohl opět rozprchnout. Neboť v ji-
 ných oborech nejsou všichni obchodníci tak pohodlní
 jako většina mých kolegů. Čekají na příležitost, aby kon-
 kurenční novinku vytlačili svou novinkou, jako kočka na
 myš. Jen v našem oboru a v českých zemích panuje idyla. 30
 Och, bude-li mi osud přízniv, vpadnu mezi ně jako jestřáb.
 Zmocním se čtenářů, ovládnou je, povedu je. Mám dost
 peněz, ale chci jich vytlouci desetkrát tolik a přitom roz-
 kývati naši literaturu a postaviti na nohy naše pořádné
 spisovatele a snad i nejednoho jiného umělce. A uznávám 35
 jen nové směry, poněvadž i čtenáři chtějí stále nové a nové
 věci jako všichni zákazníci a nesmějí býti vydáni všanc
 nudě a lhostejnosti. Dá se ovšem mnoho dělati i se starými

dobrymi věcmi, ale nutno pro ně vybrati nová roucha podle vkusu a potřeby doby, nutno případně udělati nový směr z toho, co novým směrem není. Především však nutno se míti k světu, hýbati se, rozhlížeti se, nebáti se mládeže a míti dobré knihy ve skutečné účtě. Krámek otevřítí do-
vede každý osel, ale býti *někým* ve svém oboru, k tomu je třeba míti něco v palici a nezapomínat, že bez práce nejsou koláče...“

Zdalo se mi v takové chvíli, že mladý muž mluví trochu chvástavě. Ale i na to zvykl jsem si časem a řekl jsem si konečně, že moderní reklama není právě upejpavá slečinka. Jen buben, bengál a lomoz přehluší denní náš shon a moderní snaživý člověk liší se od dryáčníka toliko jistým taktem, s nímž jich užívá. Pak jsem delší dobu Jana Bystrého neviděl.

Před třemi asi lety na počátku literární sezóny — snad si některý čtenář na to vzpomene — objevil se však v denních listech veliký inzerát s následujícím obsahem:

VE STÍNU LÍPY

NOVÉ NAKLADATELSTVÍ

(JAN BYSTRÝ A SPOL., PRAHA II.)

*zašle na požádání reklamní spisek a prospekty následujících
pozoruhodných děl literárních a uměleckých:*

DOBRODRUŽNÉ POVÍDKY

KNIHA O STRAŠIDLECH

POVÍDKY O INDIÁNECH

BÁSNĚ ERVÍNA TAUSSIGA

STO FRANCOUZSKÝCH POVÍDEK

PAMĚTI BARONA TRENKA

MAPA V. H. BRUNNERA

*Tyto prospekty, jakož i oznamované publikace možno
obdržeti v každém řádném knihkupectví.*

Zavadil jsem zrakem o tento inzerát, když jsem právě odcházel z kavárny. V mysli neutkvělo mi z něho pranic povznášejícího. Pomyslel jsem: Ve stínu lípy, hm, to je podezřele vlastenecká firma, a pod ní, nu ovšem, indiánštiny, detektivky, strašidelné historie, baron Trenk,

senzace, dráždidla, literární rmut. To je zase pěkné literární nadělení! Ale že již tak rád sbírám dokumenty našich literárních a nakladatelských mravů, zašel jsem cestou ihned do nejbližšího knihkupectví, dosti ochotného a s nakladatelstvím nespojeného. Sotva jsem vstoupil, známý 5 příručí volal na mne velmi horlivě:

„Máme tu něco pro vás, pane spisovateli!“

Jsem skeptický k takovým projevům domnělé znalosti mého vkusu. Usmíval jsem se nedůvěřivě.

„Knihy z nového nakladatelství! Samá bibliofilie!“ 10

„Aha! Já už vím. To je něco čistého opět.“

„Viděl jste je již? Nikoli? Tak sečkejte se svým rozhořčením. Prosím!“

A podává mi silné svazky. Vidím, že toho má půl krámu, a hromady prospektů. 15

Zarazil jsem se. Na první pohled vyhlíží to všechno velmi dobře. Obálky jsou pěkné, žádné zvětralé olivovštiny, ani rádobý moderní štíhlovinky. Otvírám knihy. Papír je prostý, ale očividně bezdřevný. Typy svérázné. Sazba pečlivá a nezlodějská; také na stránkách správně sedí. Titulní 20 listy klidné, dvoubarevné, rozhodně dobrým odborníkem provedené. Nu, není to žádná pretensiózní bibliofilie, ale je to poctivá práce. A ejhle! Zde jsou ilustrace Zdeňka Kratochvíla. A v této knize o strašidlech nějaké příšery a potvory Váchalovy! 25

Příručí hleděl na mne trochu zvysoka a vítězoslavně. Ale já jsem měl také radost.

„Zabalte mi to všechno. Podívám se na to doma důkladně.“

Pospíchal jsem. Ale cestou zastavil jsem se ještě pro nové 30 číslo abonované revue u jiného knihkupce, který sám je také nakladatel. Zde nebylo vidět svazků nového nakladatelství. Jen na pultě ležela hrstka jeho prospektů. Šéf byl přítomen. Vzal jsem jeden prospekt do ruky a s nejnevinnější tváří ptal jsem se ho: „A copak je tohle nového?“ 35 Zamračil se poněkud.

„Něco pro vás,“ řekl nevrle. „Ale já myslím, že se ten člověk zbláznil a jeho společníci také. Takhle se nedá

jednati v českých poměrech. Ubije se za několik měsíců a nás ostatní těžce poškodí. Jako bychom neměli dost na tom, co provedl Kočí!“

5 „Nu, uvidíme,“ odpověděl jsem, pokyvuje vážně hlavou, a zastrčil jsem prospekt do kapsy. Teď jsem měl radost ještě větší. Že tohle není případ Kočího, bylo mi již jasno.

Doma uvelebil jsem se pohodlně na pohovku, knihy jsem položil vedle na stůl a jal jsem se je prohlížeti jednu po druhé. Nejprve však podíval jsem se dobře na firmu. A teď
10 jsem se zasmál s chutí a radostně. Nu ovšem: Jan Bystrý a spol. Teď jsem doma. Tedy přece došlo na to, že nám ukáže, co dovede. Všechno se mi zjevilo v jiném světle.

Vidím: zmocniti se čtenářů! toť jeho heslo. Dobrácká, vlastenecká firma, lákavé tituly, první útok. Zajímavý ob-
15 sah, povídky dobrodružné a strašidelné, druhý útok. Ty se čtou vždy a všude. Autoři? Poe, de l'Isle Adam, Kipling, Wells, Hamsun, Arcybašev, Jacobsen, E. T. A. Hoffmann, Turgeněv a celá řada nejmladších a nejmodernějších. I naši: Langer, Šrámek a několik starších. Také křepká
20 mládež jest ještě, která čte hrdinné indiánky. V anglické literatuře jsou zcela dobré věci toho druhu, sem s nimi! A těch Sto francouzských povídek, jež vyjdou v řadě svazeků! To je znamenitý nápad. Něco zcela jiného než slátanina tisíce „nejlepších“ novel. Jsou pěkně chrono-
25 logically seřazeny od nejstarší doby až po nejmladší modernu, jen klasické věci, a ke každé výborný Kratochvílův obrázek. Na konci bude informační stať od našeho nejlepšího romanisty, malý přehled francouzské básnické prózy s nejnútnejšími daty. A najde-li sbírka porozumění, mají
30 následovati povídky ruské, anglické, německé.

Ceny jsou zcela normální. Ten svazek povídek strašidelných, s obrázky Váchalovými ke každé, má přes tři sta stran a stojí čtyři korunky. A přitom úprava, jak již víme, je vkusná, materiál solidní. Při troše důrazné reklamy,
35 hlavně zpočátku, a pěkné řeči v pěkných prospektech, jež přijdou v sezóně dvakrát třikrát za člověkem do domu, — ano, čtenáři jsou ještě, a tyto knihy, tento nakladatel budou je mít, řekl jsem si.

Pomlčím o ostatních poučných detailech, jež jsem si vybral z těchto knížek. Nejlepší myšlenku Jana Bystrého poznal jsem však až nakonec. Naspodu ležel svazek básní Ervína Taussiga. To jest jak známo náš nejnemilosrdnější literární kubista, ale talent. Tohle nečiní Jan Bystrý pro čtenáře, ale pro literaturu, řekl jsem si. Také toho Brunnera vydal pro umění, a nikoli pro výdělek. Jan Bystrý chce býti — slyšeli jsme to již, čím chce býti — na jedné straně pro svou kapsu a na druhé pro literaturu, spisovatele, umělce. Ví, že dobrý úspěch jedněch děl vyváží riziko, spojené s publikacemi méně hledanými, ale zato povzbuzujícími literární a umělecký vývoj. Je mnoho podnikavých lidí, kteří již vyhráli to tímto systémem a prospěli znamenitě věci národní, usoudil jsem nakonec. Jan Bystrý bude znamenati o jednoho takového muže více a v oboru, kde jsme jej zoufale čekali. A pak jsem se dal do čtení. 5 10 15

Po čase, když nové nakladatelství činilo již hodně hluku, vzpomněl jsem si, že bych měl Janu Bystrému poslati nějakou gratulaci. Učinil jsem to a zde jest kus jeho odpovědi: „Všechno jde dobře. Knihy dobrodružných a strašidelných povídek tisknou se ve druhém vydání. Držím již pěknou hromádku čtenářů a doufám, že ani jednoho nebudu nucen pustit ze svých drápů a nová sta že brzy přibudou. A to nejlepší: Taussiga propašoval jsem sám již pět set exemplářů, ač jsem počítal jen s třemi sty všeho všudy. Zvýším mu honorář za to, že tolik lidí v duchu sakruje asi, když jej čte. A to ještě nevyšly žádné kritiky. Až ho začnou trhat, doufám, že prodám zbytek nákladu. Tedy všechno jde dobře. Lituji, že Vaše Kniha lesů vyšla zatím jinde. Připravte mi brzy svou novou knihu. Ukážeme jim!...“ 20 25 30

Ukázal jim. Takměř tři roky uplynuly od té doby, co mi napsal tyto řádky, a firma Jan Bystrý a spol. vzkvétá, drží v ruce zástupy, je postrachem lenivých a nevědomých konkurentek, matkou mladých spisovatelů, oporou a kovářským měchem literatury... 35

aspoň ve fantazii bláhového spisovatele, který se právě probíral katalogem jednoho takového chlapíka v cizině.